

هویت‌طلبی جدید ایرانی‌ها در بستر جهانی‌شدن (مطالعه موردی: دانشجویان دانشگاه یاسوج)

* رضا التیامی‌نیا

E-mail: eltyam81@yahoo.com

** بهنام رشیدی‌زاده

E-mail: behnam.rashidizade@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۲/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۰۸/۱۰

چکیده

هویت ملی و مذهبی شکلی از آگاهی به خود، ارزش‌ها و باورها، جامعه، فرهنگ، تاریخ و آینده را القا می‌کند و در پاسخ به این‌که من یا ما چه کسی هستیم و چه کسی می‌خواهیم باشیم مطرح می‌شود. جهانی‌شدن پدیده‌ای است که نیاز به هویت و معنا را تشدید کرده است و جوانب گوناگون زندگی فرهنگی، اعم از نگرش جنسیتی، آموزش رسمی، هویت و سبک زندگی افراد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. سؤال این است که هویت‌یابی جدید ایرانی‌ها به‌ویژه جوانان دانشجویی چه تأثیرات و پیامدهایی برای هویت ملی کشور دارد. یافته تحقیق نشان داد که علاقه و اهتمام عملی دانشجویان دانشگاه یاسوج به ارتقای سلامت انسانی، هویت خانوادگی، هویت دینی، هویت اجتماعی یا ملی، تعالی علم و هویت فرهنگی بسیار مطلوب و جدی است. روش پژوهش، پیمایشی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات نیز منابع کتابخانه‌ای و پرسش‌نامه است.

کلید واژه‌ها: هویت ملی، جهانی‌شدن، دانشجویان یاسوج، هویت دینی.

* دانش‌آموخته مقطع دکتری جغرافیای سیاسی، استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه یاسوج، نویسنده‌ی مسئول

** دانش‌آموخته مقطع دکتری علوم سیاسی، مدرس دانشگاه جامع امام حسین (ع)

مقدمه و طرح مسأله

از نظر آنتونی گیدنز، جهانی شدن موجب پیوند مکان‌های دور از هم و تأثیرگذاری حوادث و رویدادهای سراسر جهان بر یکدیگر می‌شود. رونالد جانستون نیز جهانی شدن را در هم تنیده شدن جهان و تراکم آگاهی‌ها نسبت به جهان می‌داند. جهانی شدن با وجود همه دیدگاه‌های مخالف و موافق، نه خیر است و نه شر، بلکه هم می‌تواند خیر و هم شر باشد. جهانی شدن، همزمان منجی و مهلک است و در تمام ابعاد خود دارای قواعد بازی است که اگر دولت‌ها می‌خواهند سعادت شهروندان خود را تأمین کنند باید به ابعاد مختلف آن توجه کنند و نهایتاً این‌که جهانی شدن تناقض‌ناست و با مفاهیم دوگانه‌ای چون جهانی - محلی، منطقه‌گرایی، جهان‌گرایی، هم‌گرایی و واگرایی همراه است (کائول، ۱۳۸۶: ۶۵). هرگونه هویت‌یابی آثار و پیامدهای خاص خود را دارد و تأثیر این هویت‌یابی را می‌توان در قالب تهدیدات و فرصت‌ها ارزیابی قرار داد. بر طبق نظر واترز (۱۹۹۵) جهانی‌سازی اقتصادی و سیاسی مستلزم پذیرش فرهنگی آن در نواحی محلی است. جهانی‌سازی وقتی تحکیم می‌شود که جهانی‌سازی فرهنگی رخ دهد. لذا توجه بیشتر به مسائل و ابعاد فرهنگی فهم ما را از چالش‌های هویتی در بستر جهانی شدن توسعه می‌دهد. در عصر جدید، بحران معنا وضعیتی است که در آن معیارها و شاخص‌های ارزیابی انسان‌ها دچار تلاطم و بحران می‌شود. به عبارت دیگر، مراد از بحران معنا فرو ریختن نظام دانایی و آگاهی انسان‌ها است. بحران معنا اما بحران هویت نیست. هویت به دنبال پرسش از ماهیت انسان و جهان است اما معنا به دنبال پاسخ به نیازها و رنج‌های آدمی است. کسی که معنایی در زندگی ندارد، نتوانسته است دردها، رنج‌ها و شیوه زندگی خود را در جهان توجیه کند. بدین جهت کسی که به پرسش‌های هویت پاسخ دهد، به صورت خودکار و خودجوش به پرسش‌های معنا هم پاسخ داده است. کسی که جهان‌شناسی و انسان‌شناسی کرده یعنی پرسش‌هایی درباره چگونگی معنا دادن به زندگی‌اش دارد و مواضع مشخصی در مورد زندگی اجتماعی دارد، مشکلی در باب معنای زندگی ندارد. و مواضع مشخصی در مورد زندگی اجتماعی دارد، مشکلی در باب معنای زندگی ندارد. اما عکس این نکته صادق نیست. یعنی افرادی می‌توانند معنایی در زندگی داشته باشند اما ممکن است نتوانند هویت را مشخص کنند. یکی از دلایل رشد مکتب‌های روان‌شناسی که می‌خواهند به انسان بگویند، چگونه با دیگران ارتباط برقرار کند و چگونه تاجر خوبی تا نویسنده خوبی شود، امیدوار کردن وی به کسب هویت از دست رفته و معنادار کردن

زندگی‌اش است. بنابراین، در اولین گام و هنگام سخن گفتن از بحران معنا باید میان بحران معنا و بحران هویت تمایز قایل شویم. با رفع بحران هویت، بحران معنا هم از بین می‌رود اما این گونه نیست که رفع بحران معنا بتواند بحران هویت را رفع کند (پگاه حوزه، ۱۳۸۴: ۱). جهانی‌شدن در بستر و بافت اقتصادی، سیاسی و فرهنگی آن، معانی زیر را دنبال می‌کند: افزایش اهمیت بازارهای مالی در مقیاس جهانی، مرکزیت علم و دانش به مثابه عامل تولید، بین‌المللی‌سازی و فراملی‌سازی فناوری، پیدایش یا ظهور شرکت‌های فراملی، تشدید جریان‌های فرهنگی، ظهور دیپلماسی اقتصادی فراملی. وقتی این عوامل مختلف در کنار هم در نظر گرفته شوند، قطعاً چیزی یا اتفاقی در رابطه مقیاس فعالیت فرهنگی، اقتصادی و سیاسی رخ داده است. جهانی‌سازی صرفاً توسعه جغرافیایی فعالیت اقتصادی، فرهنگی و سیاسی فراتر از مرزهای ملی نیست، بلکه یکپارچگی کارکردی (عملکردی) چنین فعالیت‌های گسترده بین‌المللی نیز هست. از این‌رو اهمیت کلیدی جهانی‌شدن (جهانی‌سازی) وجود رفتارها، قوانین و مقرراتی است که به ساماندهی و تنظیم فعالیت فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در مقیاسی بزرگتر از مقیاس دولت - ملت بر طبق منافع و خواست دولت‌های شمال و صنعتی می‌پردازد (دیکن، ۲۰۰۳: ۵). امروزه از زبان مادری تا دسترسی‌های پزشکی، دین فراگیرتا ایدئولوژی‌های سیاسی، مناقشات بومی و داخلی تا خطرات بین‌المللی، شیوهای حیات تا سبک زندگی، مکان و سرنوشت به شدت به یکدیگر متصل هستند. جهانی‌شدن، مردمان فقرزده و فاقد قدرت در مناطق پیرامونی و محلی را به شدت محدود و مسدود کرده است. در این دنیای در حال جهانی‌شدن، کشمکش‌ها و معضلات هویتی توجهات غیرمنتظره‌ای را به سوی خود جلب می‌کند؛ چرا که انتشار تکنولوژی‌ها، پراکندگی گسترده اطلاعات را تضمین می‌کند. حتی ژنرال‌های میانمار قادر نیستند مبارزات مسلحانه در برابر گروه اقلیت مسلمان کشور خود را مخفی کنند و طغیان به پا خواسته به رهبری راهبان بودایی در سپتامبر سال ۲۰۰۷ م را می‌توان به صورت زنده در تلویزیون مشاهده کرد. با این حال، وجود چنین اطلاعاتی در عصر جهانی‌شدن، اقدامات هماهنگ شده بین‌المللی را ایجاب نمی‌کند مثلاً با وجود کشتار مسلمانان یمن از سوی تروریست‌های القاعده، داعش و دولت‌های امریکا و عربستان، کشتار مردم بی‌دفاع این کشور متوقف نشده و هزاران نفر جان خود را از دست داده‌اند. یعنی در عصر جهانی‌شدن، سرنوشت بسیاری از مردم به دست الزامات امپریالیستی و نظام سرمایه‌داری، نزاع فرهنگی، بحران‌های مردمی، خشونت‌های سیاسی، سکونت‌گاه طبیعی

و بعد مسافت فیزیکی رقم می خورد و چندان بخت بلندی ندارند (دی بلیچ، ۲۰۰۹: ۱۱۹). مسأله پژوهش حاضر این است که از تبعات جهانی شدن به هم خوردن هویت فرهنگی ملت‌هاست. غرب با توان تولیدی بسیار بالای خود در زمینه‌های فرهنگی و علمی، به خصوص با استفاده از علم ارتباطات، وسایل ارتباط جمعی و شبکه اینترنتی محصولات فرهنگی خود را به جهان عرضه می کند و مردم سایر نقاط جهان مصرف کننده آن می شوند، این فرآیند در نهایت به از دست رفتن هویت و فرهنگ ملی و حتی دولت‌های ملی و سیاست‌های بومی و داخلی می انجامد (افروغ، ۱۳۸۰: ۵). لذا شناخت و بررسی عوامل تهدید کننده هویت ایرانی اسلامی جامعه در عصر جهانی شدن و احیای آنها بسیار ضروری است.

سؤال تحقیق

سؤال اصلی: هویت یابی جدید ایرانی‌ها به خصوص جوانان دانشجو در بستر جهانی شدن چه تأثیرات و پیامدهایی برای امنیت و هویت ملی کشور دارد؟

روش پژوهش و جامعه آماری

در پژوهش حاضر از روش پیمایشی استفاده شده است و ابزار جمع آوری اطلاعات نیز منابع کتابخانه‌ای و پرسشنامه است. جامعه آماری در پژوهش حاضر، دانشجویان مقاطع کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه یاسوج در سال ۹۴ است. پاسخ‌های این دانشجویان در ارتباط با میزان علاقه و تعهد آنها نسبت به تحقق ارزش‌ها در حوزه‌های وضعیت سلامت انسانی، هویت خانوادگی، هویت تعیین کننده دین و معنویت، هویت اجتماعی عمومی، تعالی علم و هویت فرهنگی نمایانگر پاسخ‌های افرادی با گرایش‌ها و زمینه‌های مختلف مذهبی و غیرمذهبی است. در روش پیمایشی از تکنیک پرسشنامه که پس از پیش‌آزمون و انجام دادن اصلاحات لازم برای جمع‌آوری داده‌ها صورت گرفته، استفاده شده است. داده‌ها با نرم افزار Spss مورد پردازش قرار گرفته و با استفاده از فنون آماری تعبیه شده در این نرم افزار برحسب سطح سنجش هر یک از متغیرها مورد بررسی و آزمون قرار گرفته است. در این پژوهش، به صورت تصادفی نمونه‌ای به تعداد ۲۰۰ نفر (۸۵ پسر و ۱۰۹ دختر) انتخاب شدند. از تعداد ۲۰۰ نفر، ۱۱۸ نفر کارشناسی، ۷۱ نفر کارشناس ارشد، ۸ نفر در مقطع دکتری و تعداد ۳ نفر مقطع خود را مشخص نکرده‌اند. هم چنین تعداد ۵۰ نفر از این دانشجویان در رشته‌های ادبیات، ۵۰ نفر در

رشته‌های علوم پایه، ۵۰ نفر در رشته‌های کشاورزی و ۵۰ نفر دیگر در رشته‌های مهندسی می‌باشند. از این تعداد، ۶۳ نفر در سنین ۱۷ تا ۲۱، ۱۰۶ نفر در سنین ۲۲ تا ۲۶، ۲۶ نفر در سنین ۲۷ تا ۳۱، ۲ نفر در سنین ۳۶ و بالاتر و تعداد ۳ نفر سن خود را مشخص نکرده‌اند.

چهار چوب نظری پژوهش

امیل دورکیم معتقد است که همبستگی اجتماعی، روابط اجتماعی و تعهدات متقابل با یکدیگر رابطه دارند و قواعد حقوقی تنظیم‌کننده این روابط، بهترین معرف و شاخص همبستگی اجتماعی به حساب می‌آید. تمایل یا عدم تمایل افراد به ماندگاری در کشور یا مهاجرت و سکونت در کشور دیگر، حفظ نظام سیاسی، سرزمین و دفاع از کشور، شاخص‌های گویایی برای سنجش میزان احساس غرور و به تبع آن همبستگی اجتماعی است (عبدی‌زرین، ۱۳۹۷: ۲۷). دین و زبان اساس فرهنگ و فرهنگ هم محور جامعه است. به لحاظ فردی و اجتماعی مردم تمایل دارند با عشق و حرارت درباره زبان و دین خود صحبت کنند، خصوصاً زمانی که احساس کنند هویت دینی و زبانی آنها مورد تهدید قرار گرفته است. نظریه مدرنیزاسیون به توسعه جامعه همراه با سکولاریزاسیون جامعه اشاره دارد. قبل از مداخله اروپا در جهان اسلام، همبستگی و همزیستی سیستم‌های سیاسی و مذهبی ویژگی اصلی جامعه اسلامی بود. اما تئوری مدرنیزاسیون معتقد است بروکراسی‌سازی مستلزم جدایی مذهب و سیاست و خلق نهادهای مشارکت مبتنی بر عقلانی‌سازی فرهنگ سیاسی است. توسعه سیاسی مد نظر در تئوری مدرنیزاسیون به معنی تبعید و دور کردن پیشرفته مذهب از قلمرو جامعه مدنی و تبدیل آن به یک باور خصوصی است. انسجام و همبستگی یکی از نیازهای اساسی و رمز تداوم و بقای جوامع است. هسته و مرکز تئوری مدرنیزاسیون، سکولاریزه‌سازی مذهب و جامعه است. تئوری مدرنیزاسیون مانند مارکس که سرمایه‌داری را به زیاده‌دان تاریخ فرستاد سعی می‌کند مذهب را به موزه‌های تاریخ بفرستند اما ناکام ماند. مذهب و سیاست به‌طور کامل درهم تنیده بوده‌اند. مذهب سیاست را شکل می‌دهد و برعکس تحت چه شرایطی مذهب می‌تواند نقش مثبتی را ایفا کند؟ چطور دولت می‌تواند رابطه‌ای با مذهب سازمان‌یافته‌ای داشته باشد که در خدمت ثبات سیاسی و یکپارچی مذهبی و ملی باشد. فرض مهم این است که تعامل مذهب و سیاست می‌تواند برای نهادسازی و تأسیس قانون اساسی بسیار مفید باشد و قطعاً یک مذهب سازمان‌یافته به

معنی مجموعه‌ای از باورها، هویت‌ها، سازمان‌ها و اعمال در همه شرایط می‌تواند باعث پیشرفت سیاسی و اقتصادی و تقویت و ثبات دولت شود. مذهب می‌تواند به جای این‌که پایه و اساسی برای فرقه‌گرایی باشد پایه و مبنایی برای آشتی و آبادکردن و ساختن باشد اما سکولاریزاسیون بنا را بر این فرض گذاشته که براساس سکولاریسم سیاسی رابطه مذهب با سیاست و جامعه و اقتصاد مختل شود (رابرت دیمر، ۱۳۹۳: ۱۱-۹). در حال حاضر، جهان به مانند چهل تکه‌ای از فضاها، قابل دسترس و مرتبط به هم می‌باشد، درحالی‌که تکه‌های دیگر، بسته، دور و منزوی می‌باشند. در فضاها، باز و قابل دسترس و مرتبط به هم، موانع موجود کنار زده می‌شود و افراد محلی و جهانی بهترین بهره را از آن می‌برند. دام‌هایی که افراد فقیر و بی‌مکنت را در خود فرو می‌برند، در حال حاضر دنیای تکه‌های بسته، دور و منزوی، جهان را دچار آشوب می‌کند. عرصه‌های بازی جهانی بدون تردید در هسته و نیز در راهروهای پیرامون هموار شده‌اند اما با عنایت به امکانات جهانی که امروز وجود دارد، بسیاری از توده‌های مردمی، ورود به اقتصاد جهانی را کاملاً مشکل می‌پندارند. تمرکز بر آن دسته از افرادی که به‌طور منفعت‌خواهانه تجارت می‌کنند باعث می‌شود میلیون‌ها نفر دیگر که در اثر فعالیت‌های افراد برخوردار، محروم باقی مانده‌اند و قویاً مورد بی‌مهری قرار گرفته‌اند، طرد شوند (سن، ۱۳۸۵: ۲-۱).

آثار منطقه‌ای فقر، با وجود جهانی‌شدن به شکار میلیون‌ها نفر و نیز صدها میلیون نفر که در آینده متولد خواهند شد ادامه می‌دهد و این شکارگری همچنان ادامه خواهد یافت. شکاف ثروت میان افراد ثروتمند و فقیر با وجودی که توسط برخی همچنان به شانس و سرنوشت نسبت داده می‌شود اما همچنان سبب گسترش و تعمیق دامنه‌ای می‌شود که از تداوم برتری و قدرت‌بخش به اصطلاح مرکز جهان و شعبات بین‌المللی آن ناشی می‌شود. این نابرابری‌ها که در همه‌ی سطوح مقیاس‌ها وجود دارد با افزایش خطر در جهانی سرشار از افزایش برآشفتگی و گسترش سلاح‌هایی با قابلیت فزاینده‌ی تخریبی همراه است و همزمان این عقیده که جهان تحت نیروی جهانی‌شدن در حال یکدست شدن است در حال رنگ باختن است. در عرصه‌های خاصی، جهان در حال یکنواخت و یکدست شدن است. اما همواره یک خطر در این فرض وجود دارد و آن این‌که فرصت‌ها در دسترس همگان قرار می‌گیرد. مکان تولد، زبان مادری، نظام عقاید و شرایط بهداشتی، هنجارهای محیطی و اوضاع سیاسی انسان‌ها با امکانات مکان شکوفا می‌شوند. در مسیر پرشتاب کنونی ما برای بهره‌مندی از مزایای یکدست شدن

جهان، شایسته است که به خودمان یادآوری کنیم که وقتی این امر به مسأله‌ی دسترسی فرصت‌ها برمی‌گردد نقطه ورودی به این جهان به اصطلاح یکدست، همچنان، مهم باقی می‌ماند. اختلافات و نابرابری‌ها آنقدر آشکار است که هیچ جهان مدعی یکدستی و یکنواختی نمی‌تواند این نابرابری‌ها را حذف کند، این تفاوت‌ها بازتاب قدرت فراگیر مکان است. با این مشکلات و نابرابری‌های بسیار کنونی و آینده که این موانع را تست می‌کند ایده جهان یکدست بی‌ارتباط با جهان ماست (دی‌بلیچ، ۱۳۸۸: ۵۰-۲۱). هر چه بیشتر سنت و دین جایگاه خود را از دست می‌دهد، ایده سبک زندگی غربی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند و افراد مجبور می‌شوند سبک زندگی خود را در بین تنوعی از گزینه‌ها برگزینند یا مبادله کنند و چون سبک‌های زندگی غربی عاری از معنویت و آرامش روحی است، لذا به ناهنجاری‌ها و اختلالات هویتی و بیماری‌های روحی و روانی در افراد منجر می‌شود. حوزه‌های‌های نسبتاً مرفه و پیشرفته جهانی در حال دیوار کشیدن یا مرزکشی قلمرو مرفه خودشان برای جلوگیری از نفوذ کشورهای فقیرتر هستند و با این اقدام خودشان بیگانگی، دوگانگی و تقسیم میان مناطق هسته و پیرامون جهان را تشدید کرده و به تقابل‌ها و برخوردهای شدید و آتشین و افراط‌گرایی دامن زده‌اند. توزیع تقریباً جهانی فرم‌های مختلف زبان انگلیسی به‌عنوان اولین و دومین زبان، در حال ارتقای یک همگرایی و تحمیل یک رژیم فرهنگی بر جهان است، اما همزمان توزیع رفاه و بهداشت نشان می‌دهد که علائم نگران‌کننده و ناگواری از تضاد و نابرابری وجود دارد. قدرت در سطح جهانی وضعیت بسیار ناهموار و قدرتمندی از محرومیت و برخورداری را ایجاد کرده است و این موانع تفرقه‌انداز سیاسی قرار نیست به این زودی‌ها هموار و برطرف شوند. چنین تضادها و نابرابری‌های جهانی باقی می‌مانند و بر قدرت مداوم و متنوع مکان تأکید دارد و رویارویی با این قدرت عظیم از طریق کاهش موانع و خلق فرصت‌ها، باعث ایجاد جهانی بهتر و یکدست‌تر می‌شود (دی‌بلیچ، ۱۳۸۸: ۳۲۰). با وجود وعده‌های جهانی‌شدن، زندگی مردم هسته و پیرامون شباهت اندکی با هم دارند. دره‌های عمیق اجتماعی و اقتصادی هنوز فقرا را از ثروتمندان جدا می‌کند (سن، ۱۳۸۵: ۲-۱).

از نقطه‌نظر فرهنگی، انسان‌ها در تحلیل کلی آن چیزی هستند که به آن اعتقاد دارند و می‌اندیشند و چندان بی‌ربط نخواهد بود که هویت را در چارچوب نظام باورها تعریف کنیم. نظام باورها، نظام‌ها یا موجودیت‌های سخت و ثابت نیستند، بلکه مانند ارگانیسم‌های زنده، آنها در واکنش به شرایط و موقعیت‌های متغیر محیط فکری و

فیزیکی پیرامون خود، دائماً در حال تغییر و تکامل هستند. اکوسیستم‌های باور و عقیده، مانند اکوسیستم‌های طبیعی، در تعامل بین ارگانیسم زنده و محیط شکل می‌گیرند و توسعه می‌یابند. تمدن اسلامی را نیز می‌توان به مثابه یک اکوسیستم عقیده گسترده و با قدمت کهن در نظر گرفت. در درون این اکوسیستم باور یا عقیده، سیستم‌های باور متنوع و گوناگونی یافت می‌شود. هر یک از این سیستم‌ها در واکنش به عوامل داخلی و خارجی شکل گرفته‌اند که اکوسیستم باور اسلامی را تحت تأثیر قرار دادند. ظهور مکاتب شیعی و سنی و دیگر فرقه‌های اسلامی، پیدایش مکاتب مختلف اندیشه‌ای و گرایش‌های فکری نظیر عرفان، فلسفه، الهیات، فقه و نیز ظهور فرم‌های مختلف و چندگانه فرهنگ‌های مردمی و خرده‌فرهنگ‌ها در جهان اسلام همه می‌تواند به فرایند شکل‌گیری و تکامل هویت نسبت داده شود (پایه، ۱۳۷۷: ۱-۳). در ادامه ارزیابی و سنجش نگرش دانشجویان در عرصه مختلف و هویت‌یابی جدید آنها اشاره می‌شود:

۱- هویت فرهنگی و علمی

اگر فرهنگ، اخلاقیات و باورها و عقاید دشمنان و بیگانگان در بین یک ملت گسترش یابند چنین ملتی به‌رغم داشتن استقلال کافی در امور سیاسی و اقتصادی نمی‌تواند ادعا کند که مستقل است. یک جامعه انسانی تنها زمانی می‌تواند مستقل در نظر گرفته شود که خود را در مقابل امواج فرهنگی سمی خلق شده از سوی بیگانگان مصون کند (خامنه‌ای، ۱۳۷۹: ۷). اسلام مهم‌ترین ستون فرهنگ ماست. ملت ایران مفتخر به این حقیقت است که بعد از گذر ۱۴ قرن، فرهنگ و زبان و آداب و رسوم با اسلام پیوند خورده و درهم تنیده شده است. فرهنگ و آداب و رسوم اسلامی همه بخشی از فرهنگ ماست و ملی بودن، هم پایه با اسلامی بودن است و این دو هرگز مقابل هم نیستند (خاتمی، ۱۳۷۹: ۷). من به غیرمسلمانان هم وطنم اعم از زرتشتی، یهوی، مسیحی و دیگر شهروندان کشورم احترام می‌گذارم اما ما نباید فراموش کنیم که وحدت روحی و شخصیت ایرانی با اسلام سبب پیدایش این عظمت شده است. مهم‌ترین مبنای هویت فرهنگی ما چه مسلمان و چه غیرمسلمان فرهنگ اسلامی است. حذف اسلام به معنی حذف پایه اساسی هویت ماست؛ حتی ایرانیان غیرمسلمان اگر می‌خواهند عزیز باشند باید به این مبنا و جایگاه اسلام در تاریخ و هویت تاریخی مردم ایران توجه کنند (خاتمی، ۱۳۷۶: ۷). نبرد حق و باطل و خیر و شر در اسلام شیعی نیز مورد تأکید جدی قرار گرفته است. به عبارتی دیگر فرهنگ ایرانی انسان‌ها را ملزم می‌کند تا برعلیه تاریکی و ظلمت مبارزه و با عزت و شادی زندگی کنند (مجتهدزاده، ۱۳۸۶: ۱۱۴-۵).

علاوه بر درس‌های عبرت‌انگیز در فرهنگ ایران، کسانی که از آب و خاک سرزمین ایران در برابر متجاوزان داخلی دفاع کردند مورد احترام و تحسین هستند. در طول تاریخ ایران، سرزمین ایران مورد حمله مهاجمان خارجی قرار گرفته و همه‌ی ایرانی‌ها صرف‌نظر از نتیجه جنگ‌ها (پیروزی یا شکست) از کشور به شیوه‌های مختلف دفاع کردند. یادآوری و یادبود رویدادهایی که در جنگ‌ها رخ داده است و رفتارهای صورت گرفته به‌عنوان نمادی از هویت ملی مورد توجه قرار گرفته است و شکوه و درخشش ایرانیان در تاریخ معاصر جهانی را نشان می‌دهد. دفاع مقدس منجر به پیروزی ایران در جنگی نابرابر شد و یکی از جنگ‌های پرافتخار ایرانی‌هاست. روزه گارودی با پذیرش معجزه جنگ ایران بر این حقیقت تأکید می‌کند. اغلب عملیات انجام شده در طول دفاع مقدس از جنگ‌های کلاسیک و تئوری‌های رایج جنگ‌های کلاسیک فرقی دارند و بسیاری از افسران جهان دوست دارند این جنگ یا دفاع مقدس را تحلیل کنند. همه این خاص بودن‌ها و ویژگی‌ها برای جوانان ایران و هویت ایرانی‌ها افتخار تلقی می‌شود علاوه بر این که رفتار جوانان و سربازان ایران در میدان نبرد با دستان خالی نیز از نظر ایرانی‌ها افتخاری برای هویت ملی آنهاست. استقبال شایان مردم و جوانان از توریسم بازدید از مناطق جنگی دوران دفاع مقدس گویای تأثیر قوی دفاع مقدس بر هویت ملی ایرانی‌هاست و امروزه مرکزکشی بین ارزش‌های مذهبی و ارزش‌های فرهنگ ایرانی به‌عنوان عوامل اثرگذار بر تقاضا برای سفر به مناطق جنگی دفاع مقدس غیرممکن است. در مقایسه با بازدید از مناطق جنگی در دوران دفاع مقدس، بسیاری از موزه‌های تاریخی کشور توسط مردم تا این اندازه مورد تحسین و بازدید قرار نمی‌گیرد، اما دفاع مقدس توجه دو نوع بازدیدکننده را به خود جلب می‌کند: - بازدیدکننده‌ای که به این مناطق سفر می‌کنند نگرش‌ها و باورهای قوی مذهبی فرهنگی دارند، - بازدیدکننده‌گانی که برای بازدید از نشانه‌ها و یادبودهای جنگ می‌روند و غالباً نگرش ملی داشته و بر هویت ملی تأکید می‌کنند (موسائی، مهرآرا، ۱۳۹۲: ۶). آیات قرآن به برتری صاحبان علم و فرهنگ ایثار و کار تأکید می‌کنند: «خداوند جایگاه کسانی از شما را که ایمان آوردند و کسانی را که دانشمندند، برحسب درجات بلند گردانید...» (مجادله، ۱۱) و «درجات کسانی را که بخواهیم بالا می‌بریم و فوق هر صاحب دانشی، دانشوری است» (یوسف، آیه ۷۶). نیز در آیه‌ای دیگر، به تفاوت قطعی صاحب دانش و فاقد آن اشاره کرده و به‌صورت انکاری می‌پرسد: آیا این دو برابرند (زمر، ۹)؛ داستان زنده‌کردن مرغان که در آن حضرت ابراهیم(ع) به دنبال کسب اطمینان است نیز دلیل برتری مرتبه‌ای از علم در

برابر مراتب دیگر است (بقره ۳۵). نتایج به‌دست آمده در جدول زیر نشان می‌دهد که میانگین مؤلفه علم برابر با ۳/۹۹ است که در پیوستار ارزیابی (نامطلوب، نسبتاً مطلوب و مطلوب)، در سطح مطلوب قرار گرفته است.

جدول شماره‌ی ۱: وضعیت و میانگین مؤلفه عرصه علم

هویت علمی	مطلوب	نسبتاً مطلوب	نامطلوب
۳/۹۹	⊗		

جدول شماره‌ی ۲: بررسی مطلوبیت عرصه علم براساس آزمون t

متغیر	t	میزان معنی‌داری آزمون t
عرصه علم	۰/۳۵	۰/۰۰۳

نتایج به‌دست آمده با توجه به آزمون تی تک نمونه ای (۱/۳۵) انجام شده، نشان می‌دهد که این مطلوبیست در جامعه مورد نظر معنادار (۰/۰۰۳) است.

۲- هویت ملی

میزان تعهد و وفاداری به ارزش‌های ملی و اجتماعی از عناصر مهم انسجام اجتماعی و مقوم امنیت ملی کشور است. اریک هابسبام معتقد است که فرایندی که طی آن حکومت هویت ملی را تحمیل می‌کند یک پدیده دوگانه است؛ اگرچه اساساً فرایندی از بالا به پایین است اما این امر نمی‌تواند بدون تحلیل از پایین دیده شود یعنی لازم است فرضیات، امیدها، نیازها، آرزوها و منافع مردم عادی که لزوماً ملی نیستند و یا کمتر ملی هستند دیده شود و مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. دیگری ایرانیان منحصر به فرد است؛ به لحاظ تاریخی، ایرانی‌ها خود آگاهی خود را در مواجهه با تورانی‌های افسانه شاهنامه و بعدها مردمان تاریخی که در تماس با یونانیان، اعراب، ترک‌ها، مغول‌ها، انگلیسی‌ها و امریکایی‌ها بودند به‌دست آوردند. در شاهنامه، ایدئولوژی ملی‌گرایی تکریم شده و سعی شده ارزش‌های وطن‌دوستی، حقیقت‌طلبی و دینمداری به شهروندان ارایه شود.

مقدمه قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌گوید انقلاب اسلامی بازتاب آمال مردم ایران است. دولت پهلوی ویژگی و هویت اسلامی مردم ایران را نادیده گرفت. انقلاب اسلامی سعی کرد یک احیای کلی در خصوص خودپنداری ایرانی و تصور آنان در امور مختلف ایجاد کند. انقلاب اسلامی خواهان وحدت مسلمانان با یکدیگر

فراتر از نژاد، قومیت و ملیت است. جمله «ما مسلمان هستیم» سبب وحدت مردم انقلابی علیه سلطنت پهلوی شد که چندان به هویت ملی و هویت مذهبی مردم وفادار نبود. برخی از گروه‌های زبانی نظیر گردها، اعراب، ترکمن و بلوچ که عمدتاً سنی هستند در انقلاب هم نقش داشتند و هم سهیم هستند. انقلاب اسلامی از طریق اسلام و ایرانیت این گروه‌ها را با مردم ایران پیوند داد. در جمهوری اسلامی ایران، آذری زبان و گردها و گرها خود را اقلیت نمی‌دانند چون با سایر مردم ایران احساس یکرنگی و همدلی دارند. قشقایی‌ها، لرها، بختیاری‌ها هم‌چنین از نظر مخاطب داخل و خارج از کشور اقلیت تلقی نمی‌شوند اقلیت‌های دینی نظیر مسیحیان، زرتشتی‌ها و یهودی‌ها نیز به مثابه اهل کتاب در ایران تلقی شدند و در انجام مناسک خود آزاد هستند. حتی اقلیت‌های غیردینی نیز در ایران آزادانه به فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی خود مشغول هستند. زبان نیز جایگاه دوم را به‌عنوان عامل تعیین‌کننده ملیت ایرانیان دارد. زبان عربی در ایران زبان اسلام است و در خدمت پیوند میان ایران و جهان عرب است. در زمان مبارزات انقلابی مردم ایران علیه شاه و استعمار خارجی، هرکسی که در این مبارزه شرکت می‌کرد مسلمان واقعی و ایرانی واقعی بود. برای اقشار مختلف جوانان و عمدتاً جوانان دبیرستان و دانشگاه و برای افراد زیادی در ارتش و سپاه، دفاع مقدس هویت جدیدی را در درون آنها پرورش داد. جنگ جوانان ایران را به حافظان و ناجیان جامعه و استقلال و تمامیت ارضی ایران تبدیل کرد. دفاع مقدس تأثیر دگرگون‌ساز بر سربازان و جوانان و جامعه ایران داشت (رابرت دیمر، ۱۳۹۳: ۱۰۳۰).

۳- هویت دینی

بدیهی است توسعه و گسترش اسلام و حفظ استقلال و تمامیت ارضی و هویت ملی و تقویت مؤلفه‌های آن و گسترش نفوذ و تأثیرگذاری فرهنگ و هویت ایرانی - اسلامی ایرانیان در خارج از مرزهای ایران حقیقتاً مرهون همین ویژگی‌ها و ظرفیت‌های فرهنگی و معنوی آن بود و پیروزی‌ها و توفیقات مسلمانان پیش از آن‌که ناشی از قابلیت نظامی و میزان تسلیحات و هم‌چنین توانمندی‌های اقتصادی ایشان باشد، معلول اعتقادات و باورهای ایمانی آنان بود. مسلماً قدرت اقتصادی و نظامی مردم ایران و رزمندگان مسلمان هنگامی که به مقابله با نظامیان عراقی و امریکایی در منطقه رفتند، هرگز قابل مقایسه با توان دولت عراق و امریکا نبود. انبوه نیروها و امکانات عراق با تجربیات طولانی جنگی و برخورداری از آخرین و پیشرفته‌ترین تسلیحات جنگی،

جنگی نابرابر علیه مردم مسلمان ایران و انقلاب اسلامی به وجود آورد اما با این وجود، سلسله جنگ‌های میان عراق و ایران که به پیروزی ایران انجامید، به طور آشکار قدرت و برتری منابع فرهنگی و معنوی قدرت را در مقایسه با منابع مادی قدرت به اثبات می‌رساند. انقلاب اسلامی در ایران و دفاع مقدس، هر دو بر پایه‌ی منابع فرهنگی و انسانی قدرت و بسیج نیروهای اجتماعی شکل گرفتند و توانستند بر نظام‌ها و قدرت‌های تا بُن دندان مسلح غلبه کنند (واثق، ۱۳۸۵: ۷۳۴). پیتیر لادینگ برگر از جمله کارکردهای دین را نظم‌دهی و معنا بخشی به زندگی افراد می‌داند. دیویس هم معتقد است که دین نقش اجتناب‌ناپذیری در ایجاد یکپارچگی اجتماعی دارد. به باور توماس ادی، نقش مثبت دین حمایت عاطفی افراد جامعه، امنیت عاطفی به واسطه انجام مناسک دین، کارکرد هویت‌بخشی به افراد و تسهیل فرایند اجتماعی شدن و کارکرد هنجاری دین که موجب تقدم اهداف اجتماعی بر اهداف فردی می‌شود را شامل می‌شود (سراج‌زاده، جواهری و لایتی خواجه، ۱۳۹۲: ۶۱). مسیحیت هنوز ادعا می‌کند بزرگترین تعداد پیروان را دارد یعنی حدود ۱/۶ میلیارد نفر. اما بسیاری از کلیساهای مسیحی در کشورهایی قرار دارند که در حال از دست دادن جمعیت و علاقه به آموزه‌های آن دین هست اما اسلام به سرعت در حال گسترش است چون جمعیت بخش‌های پیرامونی نسبت به هسته به سرعت در حال افزایش است و جاذبه دین اسلام برای بسیاری از نخبگان و مردم جهان از جمله محرومان، زیان دیدگان و خسارت دیدگان تحولات جهان امروز به شدت روبه رشد است (دی‌بلیج، ۱۳۸۸: ۹۲-۸۴). جهانی شدن افق‌های جدیدی را به سوی انسان‌ها باز می‌کند. انسان می‌تواند به انبوهی از اطلاعات و آگاهی‌ها دسترسی پیدا کند و در عین حال انبوه اطلاعات و پیام‌ها و القانات چنانچه مخاطب از زیرساخت‌های اعتقادی و فکری ضعیفی برخوردار باشد می‌تواند سردرگمی، بحران هویت و روزمرگی و اتلاف زمان و فرسایش اعتقادی و ایمانی مخاطبان را فراهم کند. یکی از گم‌شده‌های اساسی انسان امروز دین و آرامش است، انسانی که اصالت‌ها و هویت‌های اصیل خود را فراموش کرده است. یکی از آموزه‌های ثابت ادیان، دعا و نیایش است، روان‌شناسان و متخصصان روان، امروزه می‌گویند که یکی از اثرات حتمی دعا کردن و نیایش کردن، آرامش است. نیایش آرامش‌آور است، زیرا با حرف زدن و راز و نیاز کردن، درواقع انسان از دغدغه‌های بسیاری در زندگی مدرن دور می‌شود و با یک موجود ماورای طبیعی، بسته به نگرش هر دینی، حرف می‌زند. این سخن گفتن، خالی شدن است و در پی خود آرامش می‌آورد، این گونه

است که این مفهوم به شکلی پویا در زندگی امروزه نیز، نقش‌آفرین می‌شود (باقری، ۱۳۸۲: ۱۹۶). خویشاوندی دینی یک حقیقت دیگر است. صدها میلیون نفر به‌طور معمولی دین خود را از طریق سبک پوشش، نمادها، ژست‌ها و دیگر ابزار مرئی بیان می‌کنند. برای کسانی که یک دین مشترک دارند چنین آداب و رسومی یک احساس اعتماد و انسجام را خلق می‌کند و برای کسانی که به آن دین باور ندارند می‌تواند سبب تحریک و واکنش شود. برای شخص مذهبی، دین کلیدی برای هویت اوست. چنین هویتی، بخشی از تأثیر مکان است. دین و مکان و فضا قویاً به یکدیگر مرتبط هستند. برخلاف زبان، عقیده دینی و وفاداری فرقه‌ای مستلزم حساسیت‌هایی است که به آسانی صدمه می‌بینند. انتقاد از زبان یک شخص و لهجه‌ی وی تمایل به درونی شدن دارد و واکنش کمی به همراه دارد و تهمت‌های قومی می‌تواند رنجش‌های وسیع‌تری را دربرگیرد. اما هیچ امری برابر با حرارت و شدت هیجانی نیست که با توهین یا تحقیر دینی به وجود آمده است. عده‌ای به ناحق همه ادیان را یکی پنداشته و معتقدند که آنچه به‌عنوان نمونه کوچکی از آزادی بیان در جامعه و متن سکولار رخ می‌دهد ممکن است توسط مذهبی‌ها به‌عنوان یک تهاجم اساسی تلقی شود. رابرت ساپولسکی می‌نویسد سیاره ما توسط نوادگان فرهنگی ساکنان جهان خشک‌تر (محیط‌هایی با آب و هوای خشک) مسلط شده‌اند. آنها در نقاطی از جمله در خاورمیانه پراکنده‌اند و نیز بخش‌های بزرگی از اوراسیا را دربرگرفته‌اند و آنها جمعیت بومی امریکا، آفریقا و استرالیا را تابع خود کرده‌اند. در نتیجه، ما و سیاره ما جهانی مسیحی، اسلامی و یهودی است نه یک جهان. قدرت مکان با سیستم عقاید و فرهنگ امتحان می‌شود (ساپولسکی، ۱۳۸۴). برخی از مسلمانان یا ایرانیان معتقدند که تجربه ایرانیت واقعی را باید به شکل درجه‌ای از غیراسلامی بودن یا سکولار بودن به‌دست آوریم یا بروز دهیم و از طرف دیگر ایرانیان معتقد و مسلمان احساس می‌کنند که مذهبی بودن آنها مشخصه‌ی بارز آنها است. لذا به نظر می‌رسد مجاری و سلسله مراتب هویت مذهبی و ملی ایرانیان دستخوش تغییراتی شده است. اسلام‌هراسی یکی از دلایل مهم مؤثر بر تضعیف هویت اسلامی افراد است. اندرو شرایوک^۱ تأکید می‌کند که مفهوم اسلام‌هراسی به‌طور کلی دال بر هر نوع شرایط و عملی است که در آن اسلام و مسلمانان مورد نفرت قرار می‌گیرند و مسلمان و غیرمسلمانان را از آن می‌ترسانند. وی می‌گوید امروزه اگرچه اسلام‌هراسی

1. Andrew Shryock

در همه جا شایع است اما حساسیت و نفرتی که در اروپا و امریکا و رسانه‌های آنها نسبت به مسلمانان وجود دارد بسیار مهم و معنادار می‌شود (شریوک، ۱۳۸۹: ۲). در بررسی که درباره ارزش‌های مذهبی صورت گرفته است از آنجا که بخشی از این پژوهش راجع به ایران بوده است پاسخ‌دهندگان این‌گونه خود را توصیف کردند: ۶۲ درصد ایرانی‌ها این گزینه را انتخاب کردند که قبل از هر چیز: «من یک مسلمان» هستم. دقیقاً دو برابر کسانی که می‌گفتند قبل از هر چیزی من ایرانی هستم (جدول شماره ۳ و ۴ و ۵).

جدول شماره‌ی ۳: چقدر خدا در زندگی‌تان مهم است

مصر	عربستان سعودی ۲۰۰۳	ترکیه ۲۰۰۷	ایران (۲۰۰۵-۲۰۰۸)	
۱/۶	۴/۱	۱۵/۰	۱۲/۱	کمتر مهم هست (یا چندان مهم نیست)
۹۸/۴	۹۵/۹	۸۵/۰	۸۷/۹	خیلی مهم هست
۳۰۰۰	۱۴۹۱	۱۳۳۹	۲۶۵۵	تعداد

Source: World Values Surveys, 1981-2004, 2005.

جدول شماره‌ی ۴: سه سؤال درباره مذهب

نام کشور (تاریخ انجام پژوهش)	آیا به خدا اعتقاد دارید	آیا شما فرد مذهبی هستید	هر چند وقت به نهادها و مکان‌های مذهبی می‌روید		
			یک بار در ماه یا بیشتر (درصد)	تنها در روزهای تعطیل (درصد)	هرگز نمی‌روم (درصد)
مصر ۲۰۰۱	۱۰۰	۹۸/۴	۴۴/۷	۲۴/۹	۲۵/۱
ایران ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۸	۹۸/۹	۸۲/۳	۴۴/۸	۴۰/۱	۳/۹
عربستان ۲۰۰۳	۹۹/۹	۷۰/۴	۴۴/۱	۱۷/۴	۱۵/۴
ترکیه ۲۰۰۱	۹۷/۴	۷۸/۸	۳۸/۹	۱۵/۷	۳۴/۸

Source: World Values Surveys, 1981-2004, 2005-2008.

جدول شماره‌ی ۵: کدام یک بهتر شما را توصیف می‌کند

کشور	من یک ایرانیم یا ترکم یا مصری‌ام یا سعودی‌ام	من یک عرب هستم	من یک مسلمانم، من یک یهودی‌ام	و دیگر هویت‌ها	تعداد
ایران ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۴	۳۴/۹	.....	۶۲/۴	۲/۷	۲۴۷۳
ترکیه ۲۰۰۱	۳۰/۸	.....	۶۸/۰	۱/۲	۳۲۰۱
عربستان سعودی ۲۰۰۳	۱۲/۱	۹/۵	۷۳/۶	۴/۹	۱۵۰۲
مصر ۲۰۰۱	۹/۸	۱/۰	۷۹/۴	۹/۸	۳۰۰۰

Source: World Values Surveys, 1981-2004

جدول شماره ۶: وضعیت و میانگین مؤلفه معنویت

معنویت	مطلوب	نسبتاً مطلوب	نامطلوب
۳/۸۵	⊗		

نتایج به‌دست آمده در جدول زیر نشان می‌دهد که میانگین مؤلفه معنویت برابر با ۳/۸۵ است که در پیوستار ارزیابی (نامطلوب، نسبتاً مطلوب و مطلوب)، در سطح مطلوب قرار گرفته است.

جدول شماره ۷: بررسی مطلوبیت معنویت براساس آزمون t

متغیر	T	میزان معنی‌داری آزمون t
معنویت	۰/۹۲	۰/۰۱

نتایج به‌دست آمده با توجه به آزمون تی تک نمونه‌ای (۰/۹۲) انجام شده، نشان می‌دهد که این مطلوبیست در جامعه مورد نظر معنادار (۰/۰۱) است.

۴- هویت خانوادگی

وضعیت خانوادگی فرد نقش بسیار مهمی بر احساس شادمانی و پیوند او با جامعه دارد و عاملی است که موجب خودگشودگی و احساس ارزشمند بودن می‌شود. هادلر و هالر (هادلر و هالر، ۱۳۸۵: ۱۷۹) معتقدند روابط خوب با همسر و فرزندان و دوستان و خویشاوندان از منابع اصلی رضایت از زندگی و انسجام و همبستگی اجتماعی است. خانواده نهادی از اجتماع است همچون همانند آینه‌ای عناصر اصلی جامعه را در خود دارد و انعکاسی از سامان یا نابسامانی‌های اجتماعی است. علاوه بر این خانواده مؤثرترین عامل در جامعه است و هیچ جامعه‌ای نمی‌تواند به سلامت کامل دست یابد، مگر آن‌که خانواده‌های سالمی داشته باشد (ساروخانی، ۱۳۷۵: ۱۳۶). از اهداف دین اسلام تحکیم روابط اجتماعی انسان‌ها در تمام سطوح و کاهش تضادها و تنش‌هایی است که نظم اجتماعی را به چالش کشیده و تعهد افراد را نسبت به وظایف متقابل اجتماعی متزلزل می‌کند. مسلمانان نیز باید در شیوه رفتار اجتماعی و روابط با هم‌نوعان خود، از الگوهای رفتار دینی تبعیت کنند، تا ظهور اجتماعی دین کامل شود و درهای برکات الهی بر جامعه گشوده شود (اعراف، ۹۶). و البته بهترین راه برای رسیدن به این مقصود، رجوع به سیره کسانی است که قرآن کریم آنان را الگو و اسوه معرفی کرده است. بر این اساس، در جامعه اسلامی نیز باید آن دسته از الگوهای رفتاری مورد توجه باشد

که توسط آموزه‌های اسلامی و به‌ویژه تعالیم قرآنی، توصیه شده است. در این زمینه، الگوها و اسوه‌های معرفی شده از سوی قرآن، به‌ویژه پیامبر گرامی اسلام و خاندان مطهر ایشان که از هر پلیدی به دور هستند (احزاب ۳۳) خانواده نهادی اجتماعی با ابعاد گوناگون زیستی، اقتصادی، حقوقی، روانی و جامعه‌شناختی است. از نظر اسلام وقتی آدمی جسم سالم و قوی نداشته باشد آن وقت روح سالم هم نخواهد داشت، اما داشتن جسم سالم هم تنها شرط و زمینه است نه هدف و غایت. ماهیت و طبیعت انسانی به سمت تحصیل بیشتر و مصرف بیشتر می‌رود. غریزه ما برای خودارضایی و خودشیفتگی بسیار قوی است. بقای انسان تحت تأثیر انگیزه تحصیل مطلوب، خودحمایتی و کالاها است. این عامل مراکز لذت انسان را تحریک می‌کند و یک حالت بی‌قراری را برای استفاده از مواد موجب می‌شود. استفاده از مواد مخدر و داروها و الکل به‌عنوان مواد روانگردان افراد جوان و مسن را در جوامع اسلامی را گرفتار خود ساخته است. به علت این‌که مواد شیمیایی بر روی مغز عمل می‌کنند باعث رهایی و آزادسازی دوپامین‌ها یا میل شدید به لذت‌طلبی بیشتر می‌شود. در این راستا تمدن جدید در حال تولید مواد مخدر و روانگردان تغییر دهنده‌ی ذهن و نگرش است. این تغییرات در رفتار مصرف‌کننده منجر به تغییر سبک زندگی شده است. واقعیت این است که رفتار فردی و حضور و چگونگی زندگی فردی بسیاری از بیماری‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهند (مک‌میکائیل، ۱۳۸۳: ۲۹۰-۹۹). نتایج به‌دست آمده نشان می‌دهد که میانگین مؤلفه سلامت برابر با ۳/۶۹ است که در پیوستار ارزیابی (نامطلوب، نسبتاً مطلوب و مطلوب)، در سطح مطلوب قرار گرفته است. نتایج به‌دست آمده با توجه به آزمون تی تک نمونه‌ای (۱/۸۱) انجام شده نیز نشان می‌دهد که این مطلوبیست در جامعه مورد نظر معنادار (۰/۰۵) است. نتایج به‌دست آمده در جدول زیر نشان می‌دهد که میانگین مؤلفه نگاه جوانان دانشجوی به مقوله هویت خانوادگی در پیوستار ارزیابی (نامطلوب، نسبتاً مطلوب و مطلوب)، در سطح نسبتاً مطلوب قرار گرفته است. نتایج به‌دست آمده با توجه به آزمون تی تک نمونه‌ای (۱/۲۱) انجام شده، نشان می‌دهد که این مطلوبیست در جامعه مورد نظر معنادار (۰/۰۰۲) است.

جدول شماره ۱: وضعیت و میانگین امتیاز مؤلفه خانواده

هویت خانوادگی	مطلوب	نسبتاً مطلوب	نامطلوب
۲/۷۸		*	

جدول شماره‌ی ۹: بررسی مطلوبیت خانواده براساس آزمون t

متغیر	T	میزان معنی‌داری آزمون t
خانواده	۱/۲۱	۰/۰۰۲

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر نشان می‌دهد میزان دل‌بستگی و تعلق دانشجویان دانشگاه یاسوج در سه عرصه هویت علمی و فرهنگی، هویت تعیین‌کننده‌ی دین و معنویت، و وضعیت سلامت و تعهد به هویت ملی و مذهبی در وضع مطلوب قرار دارند ولی در عرصه خانواده و سبک زندگی به ترتیب در وضعیت نسبتاً مطلوب و نا مطلوب قرار دارند. این امر نشان از تهدیدهای جهانی‌شدن و رسانه در عرصه زندگی و خانواده برای جامعه ما دارد. در این فرایند هویت ملی به یک هویت متنوع‌تر و عمومی‌تر تغییر می‌یابد. ایرانی‌ها و به‌ویژه دانشجویان دانشگاه یاسوج تمایل به پذیرش عناصر جدید برای فرهنگ خودشان دارند. ابزار تمیز آنها در این فرایند، مذهب آنها است آنها مایل هستند برای پذیرش یا رد هر چیزی از ابزار ایدئولوژی اسلامی استفاده کنند. برنامه‌ریزی بسیار کارآمد موجب افزایش امید آن دسته از افرادی می‌شود که در حال حاضر در دام فقر و تهاجم فرهنگی و بحران معنا گرفتار شده‌اند. هم‌چنین پژوهش حاضر نشان می‌دهد هر چقدر میزان همبستگی و انسجام اجتماعی بیشتر باشد تمایل افراد به نسبت به حفظ، دفاع از هویت ملی، دینی و خانوادگی نیز بیشتر می‌شود. با تقویت تبادلات و مناسبات بین نواحی مختلف کشور و توزیع عادلانه‌تر امکانات میزان گرایش افراد به دفاع از هویت ملی و دینی کشور تقویت می‌شود و گرایش‌های واگرایانه کاهش می‌یابد.

منابع

- قرآن کریم، احزاب آیه ۳۳ و ۵۳.
- باقری، شهلا (۱۳۸۹)؛ «خانواده در عصر جهانی شدن»، قابل دسترس در سایت: www.humanrights-iran.ir
- بگاه حوزه (۱۳۸۴)؛ جهانی شدن، بحران معنا و منجیگرایی، قابل دسترس در: <http://www.hawzah.net>
- روح‌الامینی، محمود (۱۳۸۳)؛ *زمینه‌های فرهنگ‌شناسی*، تهران: انتشارات عطار.
- ساروخانی، باقر (۱۳۷۵)؛ *مقدمه‌ای بر جامعه‌شناسی خانواده*، تهران: انتشارات سروش.
- سراج‌زاده، سیدحسین؛ جواهری، فاطمه؛ ولایتی‌خواجه، سمیه (۱۳۹۲)؛ دین و سلامت: آزمون اثر دینداری بر سلامت در میان نمونه‌ای دانشجویان، *جامعه‌شناسی کاربردی*، س ۲۴، ش ۴۹، صص ۷۷-۵۵.
- عبدی‌زرین، سهراب؛ فقیهی، علی‌نقی؛ ضمیری، محمدرضا (۱۳۹۷)؛ نقش دینداری در سلامت روان، هویت‌یابی و امنیت اجتماعی دانشجویان دانشگاه قم، *فصلنامه مطالعات ملی*، دوره ۱۹، ش ۳ (۷۵)، صص ۹۹-۱۲۲.
- لشگری‌تفرشی، احسان؛ احمدی، عباس (۱۳۹۵)؛ *اصول و مبانی جغرافیای فرهنگی*، تهران: انتشارات سمت.
- واثق، محمود (۱۳۸۵)؛ *ریشه‌های فکری و فلسفی جغرافیای سیاسی در آموزه‌های اسلامی*، پایان‌نامه دکتری، استاد راهنما: دکتر حسن کامران، دانشگاه تهران، دانشکده جغرافیا، صص ۸۱۳-۷۷۰.
- Amanat, Abbas, And Vajdani, Farzin (2012); *Iran Facing Others, Identity Boundaries In A Historical Perspective And International Studies*, Islamic Culture And Relations Organization.
- De Blij, Harm (2009); *The Power Of Place, Geography, Destiny And Globalization S Rough Landscape*, Oxford University Press.
- Dicken, Peter (1998); *Global Shift, Transforming The World Economy Map In The Twenty – First Century*, London: Sage.
- Kaul, Inge (2007); *global public goods: international cooperation in the 21st century*, London: university press.
- Khamene'i, Ayatollah Seyyed Ali (2000); *The Cultural Viewpoints of the Leader of the Islamic Revolution of Iran Ayatollah Seyed Ali Khamenei*, al-Hoda..iran. Center for Cultural.
- Khatami, Mohammad (2000); *Islam, Ruhaniyyat and revolution-* Islamic (Islam, Clericism And The Islamic Revolution), Tehran: Tarh-E No Publications: 60-66.
- Musai, Maysam, Mehrara, Mohsen (2013); *Motivational Factors Of Travel To War Places In Iran*, Non-Islamiosity In The Iranian Diaspora, Middlesex University, UK.
- Paya, Ali (1998); "Muslim Identity And Civil Society?: Whose Islam?", *Which society?* Discourse, Volume 3, Summer 2001 - Number 1, PP 131-148.
- Robert Deemer, Lee (2014); "Religion And Politics In The Middle East": Identity, Ideology, Institutions, And Attitudes. — Second Edition. Designed By Pauline Brown
- Sapolsky, Robert (2005); *Are Desert People Wining?*, Discover 24(8):42.
- Sen, Amartya (2006); *Identity And Violence: The Illusion Of Destiny*, New York, NY, US: W W Norton & Co.
- Shryock, A. (2010); *Introduction: Islam As An Object Of Fear And Affection*, In Islam Phobia/ Islamophilia: Beyond The Politics Of Enemy And Friend. Bloomington, IN: Indiana University Press.
- World Values Surveys, (1981–2004, 2005–2008); Online Analysis, Questions F050, F034, And F028, PP 60-66.